

Alija Nametak

**TURCIZMI U »DERVIŠU« PJESNIKA STIJEPA ĐURĐEVIĆA
(1579-1632)**

O Stijepu Đurđeviću (Giorgi, Đorđi) dubrovačkom pjesniku i vlastelinu iz XVII stoljeća postoji dosta bogata literatura. Spomenut ćemo nekoliko važnijih bibliografskih jedinica o ovom književniku. Milan Rešetar je o Đurđeviću pisao u Stanojevićevoj Enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj (Zagreb, 1929., I knj. str. 699-700).

Dr. Mihovil Kombol je u knjizi »Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda« (Zagreb, 1941., str. 260-261 i drugo izdanje, Zagreb, 1961., str. 234-235) obradio književno djelo »Derviš« Stijepa Đurđevića.

Dr. Dragoljub Pavlović, u djelu Dubrovačke poeme (Novo pokoljenje, Beograd, 1953., str. 59) obradio je također djelo ovog dubrovačkog pjesnika, a uz to je dao i njegov opširniji životopis. Isti pisac je o Đurđeviću pisao i u knjizi »Iz književne i kulturne istorije Dubrovnika«, Sarajevo, 1955.).

Dr. Rafo Bogišić, u Enciklopediji Jugoslavije (I izd. Zagreb, 1958., str. 210; drugo izd. Zagreb, 1984., III sv. str. 744) posebno je pretstavio Đurđevića kao pjesnika »Derviša«, odužeg šaljivog spijeva, u kojemu zaljubljeni turski »dedo Derviš« na pripitost i naivan način izjavljuje svoje osjećaje simpatije kršćanskoj djevojci. Bogišić piše da »Derviš« podsjeća na slične talijanske šaljive rustikalne ljubavne monologe ... ali i sam lik zaljubljenog Derviša i pojedinosti, slike i frazeologije njegove ljubavne ispovijesti... svjedoče o pjesnikovoj originalnosti i inventivnosti, tako da je »Derviš« jedno od najuspjelijih ostvarenja starije dubrovačke književnosti.«

Dr. Miroslav Pantić je o Đurđeviću pisao u Leksikonu pisaca Jugoslavije (II sv. Novi Sad, 1979., str. 62-64) dajući vrlo iscrpne bibliografske podatke o ovom pjesniku uz koju je dao i bogatu literaturu.

Pjesnik »Derviša« Stijepo Đurđević rođen je u Dubrovniku, 1579. g. u vlastelinskoj porodici. U mladosti je bio nemirna duha pa je dva puta dopao tamnice, a jednom je čak osumnjičen i radi ubojstva. Kasnije je upleten u akciju vojvode od Savoje i Mantove oko podizanja ustanka protiv Turaka i dubrovačka ga vlada, znajući opasnost takva poduhvata kažnjava četvorogodišnjim progonstvom u Napulj, koji otpočinje od godine 1612. Poslije povratka u Dubrovnik ulazi u različite državne službe, ne ostavljajući Dubrovnik do smrti 1632. U ranoj mla-

dosti stvarao je (poeziju u domenu ljubavne lirike, ali su od svog tog opusa ostale samo četiri pjesme. Te pjesme svjedoče o udaljavanju od duba petrarkizma. Stijepo Đurđevac je ipak ostao u sjećanju potomaka u prvom redu kao pjesnik »Derviša«, hvaljenog još u starom Dubrovniku. To je monolog smiješna starca koji uzalud uzdiše za »gospojom« pijuci »ljuti šerbet svojih suza«, pristajući da se zbog nje udalji od vlastite vjere.

Nas ovdje zanima ovo njegovo pjesničko djelo s aspekta proučavanja turcizma jer je ono karakteristično za govor Dubrovčana, koji je u to vrijeme bio pun turcizama. Od prvih dubrovačko-turskih kontakata preko Bosne u jezik Dubrovčana počeli su ulaziti turcizmi o čemu svjedoči i ovo djelo klasične dubrovačke književnosti. Ovo djelo svjedoči i o tome da su jezički utjecaji mogli ići različitim putevima. Dubrovčani koji nisu bili pod turskom vlašću, primali su turcizme kontaktima sa Bosnom.

U pedeset strofa sa po šest stihova u Dervišu se nalazi 83 turcizma. Ovdje ćemo donijeti tekst pjesme i rječnik turcizama sa akcentuacijom.

DERVIŠ

Ja sam Dedo ašik derviš

ki ti izranjen padam prid dvor;
izid', džanum, da me vidiš
i da čuješ moj razgovor —
je li sladak, a, što veliš? —
ja sam Dedo smamljen derviš!

Od repate ljepša s' zvizde
i od sunca i od zore,
punija si dike i gizde
negli čičak posred gore,
a sva u licu ružom captiš —
ja sam Dedo smamljen derviš!

Pobjelja si nego gruda
prem ožeta mlijeka vlaška,
ali vajmeh gnjeva i huda
moje od mene srce baška
bez milosti svakčas držiš —
uvrijeđen sam Dedo derviš!

A ja tebe hoću bolje
negli život moj umrli,
nu đuzeluk tvoj me kolje
i veomi jadno prli,
čim se ništa ti ne boliš —
zovoljan sam Dedo derviš!

Nećeš da me hič požališ,
a ja za te ginem rado;
što se tužnim Dedom šališ,
slatka moja baramzado,
ka ljepotom mnogom sloviš?
ja sam Dedo jadni derviš!

Od pilava draža s' meni
i od masla i od meda,
ali pogled tvoj ljuveni
smrtno bode tužna Deda
kad ga oholo k njem' obratiš —
žalostan sam Dedo derviš!

Ti si rajski melek lijepi
koji slet je zgara s nebi,
ki me opoji i zasljepi,
da već ne znam ništa o sebi
er mi u srcu sved' ti sjediš —
zanesen sam Dedo derviš!

Kad te bludno ja poželim,
vas se tada stvorim ledom,
ali se opet obeselim
tvojijem slatkijem kad pogledom
pečaona me oporaviš —
ja sam Dedo trudan derviš!

Tužne t' oči gledat žele —
ti se kriješ sved' bježeći;
molju ti se, ćeremejle,
nu se Deda ne odimeći,
er hoće adet da ga grliš —
ja sam Dedo bijedan derviš!

Nu od mene ti ne bježi,
ljubav er te, moja lijepa,
u mom srcu zabilježi
zlatnom strijelom kom ga cijepa
kojom džiger sved' moj raniš —
ustreljen sam Dedo derviš!

Prigrli me mila i blaga,
pomiluj me radi boga,
o gizdava, o pridraga
haramijo srca moga,
ka mi dušu jošter grabiš —
ja sam Dedo sužan derviš!

Hamajliju već ću nosit,
kom ću tebe moć usilit,
kad ti ljubav dođem prosit,
neka mi se budeš smilit,

ako mi se kad ne smiliš —
ja sam Dedo muičan derviš!
To li me se, dušo, odmećeš
er me vidiš sveđ krvava,
ali u meni nu vidjet ćeš
veću snagu neg u lava,
k tebi ako me ti pripustiš —
jakostan sam Dedo derviš!

Pripusti me, neć' se kajat,
er ćeš vidjet ke sam moći
maskareći er pristajat
neću u dne ni u noći
šujle-bujle da se čudiš —
tamašan sam Dedo derviš!

Zbabljen, zgrbljen nu ako sam
ne imam vele ja godišta
moju mladost poharo sam
ne hajući za me ništa,
pokli hoć' me da pogubiš —
ja sam Dedo sharan derviš!

Ljubi ako me svaka vila,
er obično imam lice,
i ako me sveđ ljubila
đuzel Mare od Cernice,
zacijec česa na me mrziš? —
ja sam Dedo gizdav derviš!

Nijesam čoban ni kopile,
jok, ja nijesam kiridžija, —
od kadune ja sam vile
s kom me rodi čelebija;
da čemu me već ne grliš? —
plemenit sam Dedo derviš!

Ja kader sam učiniti,
ako mi se ne izgnijevaš,
za najljepšu na svem sviti
pod čengije da se pjevaš
i beitim da se slaviš —
razuman sam Dedo derviš!

To li neć' me pomilovat
er sam Dedo siromaše,
vala ću ti dar darovat
ki podoban jes za paše,
ako ti ga milo primiš —
milostiv sam Dedo derviš!

Sve što imam na sam sviti,
me tekije lijepu zgradu
ja ću tebi pokloniti
i oko nje svu livadu,
tvoj teferič da tuj slaviš —
dobrostitiv sam Dedo derviš!

I to ako tebi dosta,
ma jabuko moja zlatna, nije,
dat ću t' kožu kaplan-posta kom
se rese sve delije,
da njom pendžer tvoj uresiš —
blagodar sam Dedo derviš.

Tikvica ti na dar ova
majstorije puna svake,
ku mi hodža moj darova —
još na bradi ne imah dlake,
neg bih oglan đuzel goliš —
ljubežljiv sam Dedo derviš!

Još kašiku imam i štap —
i toj ti ću darovati!
benum džanum čin'mo hesap;
mogu li ti što već dati?
neg ako češ i moj kaiš —
praznoruk sam Dedo derviš!

Ali ašik Dedo daje
zain oldi sej darove,
za nje er ljepostva ne haje
nit će da se meni ozove,
neg na plač moj gluha stojiš —
uhiljen sam Dedo derviš!

Del na čardak, đel, đel, brače,
tvoj te Dedo gledat želi,
ter veoma grozno plače i
smiljeno tebi veli:
ukaž' mi se da me utješiš —
ja sam Dedo plačan derviš!

Ma bojnice, čik mejdane,
đure šelum, slatko dosti,
ter uzmnadžaj moje rane
bijući me u radosti kad poda se
mene skupiš —
zatočnik sam Dedo derviš!

Eto uhiljen ja se skitam
i ucviljen ja se tučem,
prid dvorom ti ter mahnitam,
skačem, plačem i jaučem

vikajući: što me moriš? —
umoren sam Dedo derviš!

Mnokrat uzmem britvu u ruke
ter izrežem vas sam sebe;
baka beri, koju muku
ja podnosim cića tebe,
a ti za me hič ne mariš! —
izranjen sam Dedo derviš!

Jarali oldum sa svih strana
po mom tijelu pritužnomu,
nu veći je broj od rana
u bolesnu srcu momu,
a ti neć' me da ozdraviš —
ja sam Dedo bolan derviš!

Najprije me gnjevom shara
a pak moga cić poraza
od milosti tve bir para
jadovnu mi ne ukaza,
neg me umorit svak čas želiš —
porażen sam Dedo derviš!

Nemoj, nemoj, dušo draga,
ulmiš Deda tvoga roba
da kon tvoga nađu praga,
da te ne bi našla globa;
nemoj s mene da se okriviš —
pravoduh sam Dedo derviš!

Zač u krvi vas podušen
kad se smrtno ja izrežem,
u pokrovcu ter poružen
hukajuć ti prid dvor ležem
i zavikam »medet« do triš —
poružen sam Dedo derviš!

Sve za milost tada mome,
u gorku me videć vaju,
proplaću se nada mnome
i paka me upitaju;
»Čemu taj plač, Dedo, tužiš?«
ja sam Dedo nebog derviš!

Odgovorim roneć suze:
eto Dedo veće gine,
eto ahar za stan uze
a čul oštri za haljine,
doćim ga u greb ti zatvoriš —
poginuo sam Dedo derviš!

Ne, zvjerenja od nijednoga
neg ti malo (kurban tvorim
od pečena srca moga
ki u plamenu svakčas gorim,
er pogledom sveđ me prliš —
izgorjen sam Dedo derviš!

Pod čengiju beit tužan
(kliknem mnokrat« i dost! i dost! —
vapijući — tvoj sam sužan,
begenišem tvoju lipost,
kom sveđ rane moje noviš —
ja sam Dedo tužan derviš!

Alahise verse, nemoj
na željenje me skončano
prilagati već nepokoj,
o gizdava ma sultamo!
vrijeme je da tvoj gnjev utaziš —
pogubljen sam Dedo derviš!

Svaka radost benden điti
ter mi slatke nijesu slasti,
er sveđ imam na pameti
gorkos od tve oholasti; benum
raham, što se oholiš? —
čemeran sam Dedo derviš!

Ako cvilih sveder tužno
i me zamian srce uzdlisa,
tva nemilost ako ružno
vas moj život izbastisa,
čemu i duh još mi globiš? —
ja sam Dedo skončan derviš!

Ele svakoj moj požudi
činiš jasak bez milosti,
tijem ramazan činim hudi
vajmeh svake od radosti
neg ti što me jadom pojiš —
otrovan sam Dedo derviš!

Srce mi se još razglaba
od ljuvene gorke bijede;
Dedo hljeba ni čebaba
nelagodan već ne jede,
a ti se zlom mojijem gojiš —
ja sam Dedo lačan derviš!

Na mehćemi nit se štuje,
ni već Dedo čorbe kuša,
ni se igra mi raduje,
neg se u prsi stijenom lupa,

jeda mu se ti umoliš —
pogrđen sam Dedo derviš!

Plačan Dedo već ne ruča
niti veče kafu srka,
neg gologlav, bez papuča
po najvećem snijegu trika
oić plamena kim ga goriš —
urušen sam Dedo derviš!

Samo pijem di noć i dan
ljuti šerbet mojih suza,
er se ćutim jaoh probadan
od ljuvenih tvih mamuza,
kim nada mnom ti gospodiš —
izboden sam Dedo derviš!

Ja bih htio, moja draga,
ćić ljubavi tve jedine
da mi 'e čaša tva pašmaga
kom bih ćinio tebi ašikine,
da me ovako ne žalostiš —
žalostan sam Dedo derviš!

Nu ako mi ć' obećati
k tebi da me ć' ti prigrlit,
za te ću se đaur zvati,
za te rezat, za te prlit,
tać ako me obeseliš —
nesretan sam Dedo derviš!

Hain se učinih Muhamedu
rad ljeposti smjerne tvoje,
a ti nećeš bijednu Dedu
da se smiliš vijek, gospoje, —
zać mi ovi zulum ćiniš?
ja sam Dedo gnjevan derviš!

Ćafir dušman sad mi jesi
pokli bi mi vas trud zaman,
koji meni, bre kalpesi,
neharnostim plati taman!
već je Dedo benden đitmiš —
jedovit sam Dedo derviš!

Proklet svaki ćovjek da je
ki se u žensku glavu uizda
ka za ljubav hić ne haje;
zato, Dedo, volju obuzda'
dokle bolje ti promisliš —
slobodan sam Dedo derviš!

Već za tebe ne uzdišem,
dušu mi si ogriješila,
veće te se kurtališem,
bre, veće mi nijesi mila;
idem na te dozvat teptiš —
rasrčen sam Dedo derviš!

RJEČNIK TURCIZAMA

adet; (j)er hoće adet da ga grliš; adet = običaj; 53 (stih) *ahar*; t. ahir, perz. ahor = konjušnica, staja; s. 201 *alahise*, *alahise verse*; radi Boga; daj, Boga radi, s. 217 *ašik* (t. asik), zaljubljen(ik); s. 1.

aškin (t. aškin) zdravica. Da mi je čaša tva pašmaga, kom bih činio tebi aškine; 267-268 *bir*: jedan, jedna. 177

bre (t. be, bre, iz grčkoga more, mre < bre) = budalo, s. 285 *baka beri* — bak beri — gledaj amo, bliže, s. 165—166 *baška*; t. odvojeno. Moje srce od mene baška, s. 16 *Begenišem* (t. beyenmek = svidjeti se), begenišem tvoju lipost,

s. 214

beit (beyt, ar. stih, dvostih; i beitim da se slaviš), s. 107 i 211 *benden* (t. od sebe, već je Dedo benden ditmiš), s. 287

čardak (t. cardak, p. čartog) dvospratna kuća, velika soba na 1 katu; Đel na čardak, đel, đel braće: s. 145

čelebija (t. celebi) gospodin, učen čovjek, s. 100

čengija (t. cengi), igračica, pjevačica, s. 103-106, 211

čik (t. cik, cikmak) — izadi; ma bojnice, čik mejdane, s. 158

čoban (coban, t. pers. šuban) pastir, s. 97

čorba, *corba* (t. corba) = supa, s. 248

čul (t. gul) = konjski pokrovac od kostrijeti; a čul oštri (uze) za haljine, s. 202

ćafir (t. kafir, kjaafir, ar. kafir) — nevjernik, s. 284 *ćebab* (običnije: ćevab; t. kebab, ar. kabab) = vareno meso s dosta umaka, 243

čeremejle (t. kerem eyle = budi ljubazan), s. 51

dedo (p. dede; djed, šejh u mevlevijskih derviša), s. 1

delija (t. deli = lud, silovit, pomaman, junak) s. 124

derviš (perz. ponizni, skromni čovjek (musliman), s. 1

dušman i *dušman* (t. dusman, perz. dušmen = neprijatelj) s. 284

džanum (t. canim = dušo moja) s. 3; *benum džanum*, (benim canim = dušo moja, s. 135

džiger (ciger = pluća, jetra, srce) s. 59-60

- đaur* (t. gaur, gavur) — nevjernik, bezbožnik) s. 273 *đel* (t. gel = dodi, đel na čardak, đel, đel. braćel) s. 145 *điti* (t. gitti) = otišao, otišla je, s. 223 *đitmiš* (t. gitmis od gl. gitmek) s. 287
- dure šelum* (goruselim = slatko dosti, gorusmek = vidjeti se, susresti se) s. 152
- duzel, đuzeluk* (t. guzel, guzelik = lijep(a), ljepota), s. 94, 21 *Min* (t. hain, ar. hain — nevjernik, apostata. Hain se učinih Muhamedu (Muhamedu), s. 277
- hamajlija (t. hamail, t. hamayli = amulet, talisman u obliku knjižice/ Hamajliju već ću nosit) s. 67
- haramija* (ar. harami = razbojnik), s. 64
- haramzade* (a-p. haramzade = vanbračno dijete, kopile), s. 28 *hesap* (t. hesap, ar. hesab (ob)račun; benum džanum čin'mo he- sap/benum džanum činmo hesap = obračunajmo se, dušo moja s. 135 *hič* (t. hic, p. hič = ništa. Nećeš da me hič požališ) s. 25, 167 *hodža* (t. hoca) = učitelj, vjeroučitelj) s. 129
- izbastisati* (hibr. oblik od iz- i batisati, t. basmak = štampati, pritisnuti, zgaziti... Vas moj život izbastisa = Zgazila si sav moj život) s. 232
- jarali* (yarali oldum, t. ranjen sam, raniše me) s. 169 *jasak* (t. yasak = zabrana; činiš jasak bez milosti) s. 236 *jok* (t. yok) = ne. Jok, ja nijesam kiridžija) s. 98
- kader* (a. kadir = mogućan, sposoban; Ja kader sam učiniti) s. 103
- Kaduna* (t. kadin = gospođa, ugledna žena. Od kadune ja sam vile s kom me rodi čelebija) s. 99-100 *kaiš* (t. kayis = remen) s. 137
- kalpesi* (ar. kalbl, kalp = lažan, varalica; bre kalpesi = more varali'čb), s. 285
- kaplan* (t. tigar; kaplan-postu, t. = tigrova koža) s. 123 *kašika* (t. kasik — žlica) s. 133
- kiridžija* (t. kiraci = prijevoznik robe uz naplatu), s. 98 *kopile* (t. kahpe oglu. kurvić. Nijesam čoban ni kopile) s. 97 *kurban* (a. = krvna žrtva. Neg ti milo Kurban tvorim od pečena srca moga) s. 205-206
- kurtalisati se* (kutarisati se, spasiti se, osloboditi; veše te se kurtališem) s. 297
- mamuza* (ar. mahmuz = stremen; od ljuvenih tvih mamuza) s. 262
- maskariti se* (šaliti se, bezobrazlučiti; maskareći er pristajat neću u dne ni u noći) s. 81-82
- medet* (ar. madad = pomoć. I zavikam: »Medet! do triš (tri puta) s. 191

mehćema (običnije: mešćema, ar. mahkama = sudnica). Na meh- ćemi nit se štuje) s. 247

mejdan (t. meydan, ar. maydan) = borilište. Ma bojnice, čik mejdane) s. 151

melek (ar. = anđeo; Ti si rajski melek lijepi) s. 37

oglan (t. oglan = dječak. Neg bih oglan đuzel goliš (golobrad) s. 131

paša (t. pasa, basa = titula visokih vojnih i civilnih dostojanstvenika u rangu generala. Vala ću ti dar darovat ki podoban ješ za paše) s. 111-112.

para (t. para, — = novac, novčić. Od milosti tve bir para (jedan novčić) jadovnu mi ne ukaza) s. 117-178

pašmaga (t. pasmak, basmak = papuča. Da mi čaša tva paš- maga) s. 268

pendžer (t. pencer) = prozor

pilav (p. pilav) = kuhati pirinač; od pilava draža s' meni) s. 31 *post* (p. post) = koža; kaplan postu = tigrova koža, s. 123

rahum (pogrešno, treba ruhum; a. ruh = duša; benim ruhum = dušo moja) s. 227

ramazan (ar. ramadan) = mjesec posta i tjelesnog ustezanja; činiti Ramazan = ustezati se. Tijem ramazan činim hudi vajmeh svake od radosti) s. 237-238

sultana (t. sultaniye, sultanija = careva kći. O gizdava ma sul- tano!) s. 220

šerbet (t. šerbet od arapskog šarba = slatki napitak. Samo pijem i noć i dan ljuti šerbet mojih suza) s. 259-260

šujle-bujle (t. soyle-boyle /amo-tamo/ šujle-bujle da se čudiš) s. 83

taman (ar. tamani = upravo, istom mjerom) s. 286 *tamašan* (ar. tama' pohlepa, pohlepan) s. 84

teferič (t. teferrlic = zabavljanje, uživanje (obično) u prirodi s. 119

tekija (t. tekke, ar. takya, derviška zgrada u kojoj se obavljaju derviški obredi. Sve što imam na sem sviti (na ovom svijetu) me /moje/ tekije lijepu zgradu) s. 115-116

teptiš (t. teftis, ar. taftis = inspekcija, izviđanje, sud) s. 299

ulmiš (t. olmus = umro, mrtav) s. 181-183

vaj (t. vay) 1. jaoj, 2. strahovanje) s. 194

vala (ar. vallahi = tako mi Boga, doista, zaista) s. 111

verse (t. vermek = dati, Alah ise = radi Boga) s. 217

zain (zain oldi = pravo: zail, potrošio, s. 140 *zulum* (t. zulum, ar. zulm = nasilje, s. 281.

SUMMARY

Stijepo Đurđević (1579-1632), the poet from Dubrovnik, is well known and discussed in our literature. He was a lot written about especially by the historians and literary critics interested in Dubrovnik literature such as M. Rešetar, M. Konbol, D. Pavlović, R. Bogišić, M. Pantić and others. None of them missed to write about »Dervish« which is one of his most successful poems and by which he is best known. In the poem we come across a lot of Turkish words which shows how significantly the hinterland (Bosnia & Herzegovina) influenced the life of Dubrovnik as well as the language itself.

In this paper the author has discussed all the Turkish borrowings, 83 of them altogether, accentuated them and has also inserted the poem. It has 50 stanzas with 6 verses each.